

**ZAMONAVIY HARBIY TA'LIMDA AXBOROT
TEKNOLOGIYALARINING O'RNI**

Umarov Raxmat Nigmatovich

*O'zbekiston Respublikasi Qurolli kuchlari Akademiyasi
kafedra boshlig'ining o'rinbosari*

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada zamonaviy harbiy ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari harbiy ta'lim jarayonida qanday qo'llanilishi va uni qayerdan o'rganish mumkinligi ko'rib chiqiladi.*

Bog'lovchi so'zlar: *jamiyat, ta'lim, AKT, axborot, rivojlanish, kompyuter, vositalar, axborotlashtirish, zamonaviy, elektron, kompetentsiya, qurilma.*

Hozirgi kunda jamiyatga kompyuter texnologiyalari katta ta'sir ko'rsatmoqda. Ular inson hayotining barcha jabhalariga kirib, uning ongliligini oshiradi va kasbda, o'qishda va muloqotda ko'plab yangi imkoniyatlar beradi. Harbiy ta'lim sohasi ham bundan mustasno emas - zamonaviy o'qituvchi o'z ishini axborot va texnologik yutuqlardan foydalanmasdan tasavvur qila olmaydi va o'z ishida turli AKT vositalaridan faol foydalanadi: chatlar, messenjerlar, forumlar, bloglar, elektron pochta, telekonferentsiyalar, vebinarlar va boshqa ko'plab mavjud resurslar.

Maqolamiz axborot-kommunikatsiya texnologiyalari harbiy ta'lim jarayonida qanday qo'llanilishi va uni qayerdan o'rganish mumkinligini tushunmoqchi bo'lganlar uchun.

Keling, AKT tushunchasi va uning harbiy ta'lim sohasidagi vazifalarini tushunib olaylik

Axborotni to'plash, qayta ishlash, saqlash, tarqatish, ko'rsatish yoki foydalanuvchilarning manfaati uchun foydalanish uchun ishlatiladigan usullar, ishlab chiqarish jarayonlari va dasturiy ta'minot va texnik vositalar axborot-kommunikatsiya texnologiyalari deb ataladi.

Harbiy ta'limda AKT quyidagi funktsiyalarni bajaradi:

harbiy ta'lim (tinglovchilarni dasturni keyingi o'zlashtirishga va yangi bilimlarni ongli ravishda egallashga tayyorlash uchun bilim va ko'nikmalarni shakllantirish);

rivojlanish (tinglovchilarining idrokini, konsentratsiyasini, e'tiborini, xotirasini, fikrlash jarayonlarini, tasavvurini va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish);

tarbiyaviy (tinglovchilarning jamiyatda qabul qilingan axloqiy, estetik, madaniy, ekologik va huquqiy normalarni o'zlashtirishi uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish, bilish faoliyatini rivojlantirish).

O'quv jarayonida AKT texnologiyalarining asosiy vazifalari

Ba'zi o'qituvchilar mashg'ulotni samarali tashkillashtirib o'tkazish uchun kompyuter texnologiyalari bo'yicha malakali bo'lish kerakmi yoki yo'qligiga shubha qilishadi.

harbiy ta'limda AKTning asosiy maqsadi o'qituvchi ishini yengillashtirish va uning ish sifatini zamonaviy standartlarga javob beradigan darajaga ko'tarishdan iborat.

Axborotlashtirish vazifalari:

o'qituvchiga o'qitishning interfaol usullaridan foydalanishga o'rgatish; darslaringizga turli xil faoliyat turlarini (o'quv, eksperimental va boshqalar) kiriting;

AKTni har bir talabaga moslashtirish;

harbiy ta'limning uzluksizligini ta'minlash;

masofaviy darslar uchun AKTni ishlab chiqish;

o'quv jarayonida qo'llaniladigan dasturiy ta'minot va metodik texnikani takomillashtirish.

Bundan tashqari, tinglovchilarda yuqori darajadagi axborot savodxonligini rivojlantirish uchun mas'ul bo'lgan zamonaviy o'qituvchi ekanligini unutmasligimiz kerak. Va bu ham juda muhim vazifadir, chunki kompyuter texnologiyalari sohasidagi bilim talabaga keyingi kattalar hayotida

ko‘p imkoniyatlar beradi va uning mustaqilligi va hayotdagi muvaffaqiyatiga hissa qo‘shadi.

Harbiy ta‘limda AKTdan foydalanishning asosiy afzalliklari nimada?

O‘quv jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish ko‘plab afzalliklarga ega va quyidagilarga imkon beradi:

mashg‘ulotlarga tayyorgarlik ko‘rish va test sinovlari, uy vazifalari va talabalar natijalarini tekshirish uchun vaqtni tejash;

turli xil darslarni o‘tkazish (asosiy o‘quv qo‘llanmalarini texnologik materiallar shaklida mazmunli qo‘llab-quvvatlash bilan to‘ldirish);

mashg‘ulotni qiziqarli va zamonaviy qilish;

yangi o‘quv dasturlarini joriy etish, slaydlar ko‘rsatish, taqdimotlar, multimedia albomlaridan foydalanish;

tinglovchilarni o‘z-o‘zini tarbiyalashning zamonaviy usullari bilan tanishtirish;

tinglovchilarning diqqatini asosiy fikrlarga qaratishga yordam berish;

yangi mavzularni o‘zlashtirishda vizual asosni mustahkamlash;

ma‘lumotni mustaqil izlashga o‘rgatish;

tinglovchilar o‘rtasida umumiy madaniyatni shakllantirish;

o‘rganish uchun intellektual zamin yaratish;

tinglovchilarining bilimga qiziqishini va faolligini oshirish;

talabalarning axborot madaniyatini shakllantirish;

bolalarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish;

passiv va yopiq bolalarni birgalikda ishlashga jalb qilish;

mashg‘ulotlarning intensivligi va tezligini oshirish;

akademik samaradorlikni oshirish;

moslashuvchan o‘quv jarayonini yaratish.

Axborot-kommunikatsiya ta‘lim texnologiyalarining turlari

AKT vositalariga turli axborotlarni almashish, to‘plash, saqlash, qayta ishlash, uzatish uchun mo‘ljallangan dasturiy, texnik va texnik zamonaviy qurilmalar kiradi.

Ayni kunlarda axborot va kompyuter texnologiyalari sohasida yuz berayotgan yutuq harbiy ta'lim muassasalarida mashg'ulotlarni tashkil etish usullarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Ko'pincha o'qituvchilar o'quv jarayonida quyidagi axborot texnologiyalaridan foydalanadilar:

elektron darsliklar, noutbuk, kompyuter yoki multimedia proyektori yordamida namoyish etilishi mumkin bo'lgan qo'llanmalar;

test o'tkazish imkonini beruvchi simulyatorlar va dasturlar;

elektron ma'lumotnomalar va ensiklopediyalar;

Internetdagi ta'lim resurslari;

audio va video uskunalari;

interaktiv doska (o'qituvchi kompyuterga ulaydigan sensorli ekran paneli);

rasmlar va rasmlarni saqlash uchun disklar.

Barcha AKT vositalari maqsadlariga qarab quyidagi turlarga bo'linadi:

1. Pedagogik muammolarni hal qilish uchun quyidagilar qo'llaniladi:

asosiy bilimlarni ta'minlaydigan tizimlar (masalan, elektron darslik, o'quv tizimi, talabalar natijalarini monitoring qilish vositalari);

amaliy vositalar (masalan, seminarlar va muammoli kitoblar, virtual konstruktor, simulyator, modellashtirish dasturi);

onlayn harbiy ta'lim uchun dasturiy ta'minot va apparat vositalari (OLL); yordamchi materiallar (masalan, ensiklopediya, lug'at, o'quv kompyuter o'yini, multimedia faoliyati).

2. Funktsional xususiyatlarga ko'ra:

o'quv va axborot (masalan, elektron kutubxona, elektron kitob, elektron ma'lumotnoma, o'quv kompyuter dasturi va boshqalar);

aloqa (elektron chatlar, pochta yoki konferentsiya);

ma'lumot qidirish uchun (masalan, qidiruv tizimi yoki katalog).

3. Axborot turiga qarab.

Raqamli manbalar quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin:

matn ma'lumotlari (darslik, o'quv qo'llanma, test, ma'lumotnoma va boshqalar);

vizual axborot (fotosurat, rasm, grafik, videoklip, eksperiment namoyishi, ekskursiya);

audio ma'lumotlar (ovozli yozuv, didaktik nutq materiali, musiqiy asar, jonli ovoz va boshqalar);

videoma'lumot (mavzuga sayohat yoki o'rganilayotgan ob'ekt bilan video).

4. Texnologiyani qo'llash shakllariga qarab:

sinfda;

darsdan tashqari mashg'ulotlarda.

AKTdan foydalanishning qanday usullari mavjud?

O'qituvchi o'z mashg'ulotlarida quyidagi usullardan foydalangan holda AKT vositalaridan foydalanadi:

talabalarga multimedia shaklida o'rganish uchun materiallar taklif etiladi (masalan, taqdimot, chizmalar, video va ovozli yozuvlar);

ma'lumotlar interaktiv tarzda o'zlashtiriladi (interaktiv modellar, virtual laboratoriyalar, konstruktorlar yordamida);

ijodiy qobiliyatlarni rivojlantiradigan mustaqil tajribalar uchun sharoitlar yaratiladi;

elektron asbob-uskunalar darslarda tadqiqot o'tkazish, shuningdek natijalar va ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilish uchun ishlatiladi;

axborot-qidiruv faoliyati ko'nikmalari shakllantiriladi;

mashg'ulotlar onlayn tarzda o'tkaziladi;

Talabalarning yutuqlarini ob'ektiv va tezkor baholash amalga oshiriladi.

Qaysi hollarda axborot texnologiyalari o'qituvchiga ayniqsa yordam beradi?

Buni har qanday holatda aytishimiz mumkin. AKT ayniqsa ajralmas hisoblanadi: agar o'qituvchi talabalarga yangi mavzuni tushuntirishi kerak bo'lsa (o'qituvchining hikoyasiga foydali bo'lishi mumkin bo'lgan yorqin rasmlar,

diagrammalar va taqdimotlar, shuningdek, bolalarga notanish ma'lumotlarni yaxshiroq va tezroq eslab qolishga yordam beradi);

talabalarni mustaqil ishlashga tayyorlashda (talabalar kerakli ma'lumotlarni qidirish va tanlashni, qiziqarli multimedia loyihalarini yaratishni o'rganadilar); test sinovlari va mustaqil ishlarni zamonaviy usulda o'tkazishda;

talabalar natijalarini baholash va ularning muvaffaqiyatini kuzatish (siz onlayn testlar, viktorinalar va anketalardan foydalanishingiz, natijalarni ma'lumotlar bazasiga bir zumda kiritishingiz va kerak bo'lganda ularni topishingiz mumkin).

Har holda, mashg'ulot nafaqat ma'lumotli, balki qiziqarli bo'ladimi, ko'p jihatdan o'qituvchining tasavvuriga, faolligiga va bilimiga bog'liq.

Qanday qilib o'qituvchi o'zining axborot va kommunikatsiya kompetentsiyasini oshirishi mumkin?

Uslubiy ta'minot va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish harbiy ta'lim faoliyatida katta rol o'ynaydi, shuning uchun bu sohadagi pedagogik tajribani tarqatish, zarur bilimlarni hamma uchun ochiq qilish juda muhimdir.

Bugungi kunda o'qituvchilar, murabbiylar va murabbiylar uchun ko'plab maxsus kurslar mavjud bo'lib, ularda siz AKTni o'zlashtirishingiz va ularni mashg'ulotlaringizda qo'llashni boshlashingiz mumkin. O'qituvchining yangi texnologiyalardan foydalangan holda mashg'ulot o'tkazishga tayyorligi, shuningdek, nazariy va amaliy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishga ongli ravishda intilishi juda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son Qonuni.
2. Ishmuhamedov R.J., M.Mirsolieva. O'quv jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari. – T.: «Fan va texnologiya», 2017.
3. Golish, D.M. Fayzullaeva "Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish".-T.: "Iqtisodiyat", 2009.